

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Determinanty współpracy wyszehradzkiej

Author: Anna Czyż

Citation style: Czyż Anna. (2020). Determinanty współpracy wyszehradzkiej. W: T. Kubin, J. Łapaj-Kucharska, T. Okraska (red.), "Wokół teoretycznych i praktycznych aspektów stosunków międzynarodowych : księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Mieczysławowi Stolarczykowi" (S. 279-297). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Determinanty współpracy wyszehradzkiej*

Opracowanie jest poświęcone współpracy czterech państw Europy Środkowej – Czech, Polski, Słowacji i Węgier, które w 1991 roku powołały do życia ugrupowanie regionalne początkowo pod nazwą Trójkąt Wyszehradzki, a po rozpadzie Czechosłowacji zaczęto używać określenia Grupa Wyszehradzka (ang. Visegrad Group, V4). Celem autorki artykułu jest przedstawienie najważniejszych determinant, które kształtowały i kształtują współpracę w ramach ugrupowania w okresie ponad 25 lat jego istnienia. W okresie tym można wyodrębnić dwa podokresy: przedakcesyjny i poakcesyjny, dla których wyznacznikiem stał się moment przystąpienia czterech państw wyszehradzkich do Unii Europejskiej w 2004 roku i które charakteryzowały się odmiennymi motywami, celami przyświecającymi współpracy w regionie Europy Środkowej. Główne pytanie badawcze opracowania brzmi: Jakie czynniki w najwyższym stopniu kształtują obecnie współpracę wyszehradzką? Które determinanty wzmacniają współpracę, a które ją utrudniają lub osłabiają? Autorka wskazuje stymulatory o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym, takie jak: interesy rządzących w omawianych państwach partii politycznych i ich nastawienie do współpracy, a także relacje pomiędzy samymi państwami wyszehradzkimi oraz politykę dwóch ważnych kreatorów stosunków międzynarodowych w Europie – Unii Europejskiej i Rosji. Autorka stawia tezę o zróżnicowanych determinantach kształtujących współpracę wyszehradzką ze wskazaniem na interesy państw członkowskich V4 artykułowane przez poszczególne ekipy rządzące. Interesy państw człon-

* Artykuł ten jest przebudowanym i uaktualnionym fragmentem mojej książki *Współpraca regionalna państw Grupy Wyszehradzkiej – doświadczenia i perspektywy*. Katowice 2018.

kowskich podlegały i podlegają ciągłej fluktuacji i są wypadkową wielu zmiennych natury wewnętrznej i zewnętrznej.

Zdaniem autorki istnieje silna korelacja między ideologiczną orientacją partii rządzących w państwach środkowoeuropejskich z jednej strony a ich polityką europejską i postrzeganiem partnerów z Grupy Wyszehradzkiej – z drugiej. Prawicowe rządy mają tendencję do stawiania pojęcia narodu w centrum ich polityki, podkreślają narodowe interesy, są przywiązane do koncepcji suwerenności i przejawiają sceptycyzm w stosunku do pogłębiania procesu europejskiego¹. Z kolei postępowe i liberalne rządy są otwarte na poszukiwanie wspólnych europejskich rozwiązań i traktują współpracę wyszehradzką jako dodatkowe forum, drugorzędne wobec Unii Europejskiej, umożliwiające konsultowanie stanowisk i inicjatyw². W ostatnich latach do pierwszej grupy państw należy zaliczyć Polskę i Węgry, gdzie w odniesieniu do przyszłości Unii Europejskiej Jarosław Kaczyński (lider rządzącego ugrupowania Prawo i Sprawiedliwość) oraz Viktor Orbán (premier Węgier i przewodniczący rządzącej partii Fidesz) ogłosili konserwatywną kontrrewolucję kulturalną i potrzebę powrotu do Europy narodów³. Druga grupa państw to Czechy i Słowacja, w których elity polityczne podzielają pogląd, że proces pogłębiania współpracy europejskiej powinien postępować.

Dominującą metodą badawczą stosowaną w opracowaniu jest metoda systemowa traktująca Grupę Wyszehradzką jako całość, jako system, na który oddziałują zarówno elementy mające charakter wewnętrzny w stosunku do systemu, jak i elementy wobec niego zewnętrzne.

Tematyką współpracy wyszehradzkiej zajmują się głównie badacze z regionu Europy Środkowej oraz nieliczni naukowcy spoza regionu. Z polskich opracowań monograficznych dotyczących Grupy Wyszehradzkiej ważne są publikacje: Mariana Szczepaniaka i Przemysława Deszczyńskiego⁴, Bogdana Góralczyka⁵ oraz Karoliny Gawron-Tabor⁶, a także artykuły z dwóch ośrodków analitycznych – Ośrodka Studiów Wschodnich (Mateusz Gniazdowski, Jakub Groszkowski) oraz Polskiego

1 *The Future of the Visegrad Group*. Eds. A. SKRZYPEK, M. SKÓRA. Brussels–Berlin 2017, s. 39.

2 *Ibidem*, s. 39.

3 TVN24: *Kaczyński i Orbán zapowiadają „kontrrewolucję kulturową” w UE*. 6.09.2016. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju.3/forum-ekonomicznaw-kraynicy-dyskusja-jaroslawa-kaczynski-viktor-orban,674234.html> [data dostępu: 18.03.2019].

4 M. SZCZEPANIAK, P. DESZCZYŃSKI: *Grupa Wyszehradzka. Współpraca polityczna i gospodarcza*. Toruń 1995.

5 B. GÓRALCZYK: *Współpraca Wyszehradzka. Geneza, doświadczenia, perspektywy*. Warszawa 1999.

6 K. GAWRON-TABOR: *Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie integracji europejskiej w latach 1989–2009*. Toruń 2013.

Instytutu Spraw Międzynarodowych (Dariusz Kałań). Wśród anglojęzycznych opracowań dotyczących Grupy Wyszehradzkiej można wskazać publikacje Ricka Fawna⁷, Christophera Walscha⁸, Martina Dangerfielda⁹ oraz Matthew Rhodesa¹⁰. Wśród czeskich badaczy na temat współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej ciekawe publikacje przygotowuje Vít Dostál¹¹, Michal Kořan¹² i Libor Lukášek¹³. W Słowacji do najważniejszych badaczy działalności Grupy Wyszehradzkiej należą Milan Nič¹⁴, Tomáš Strážay¹⁵ i Juraj Marušiak¹⁶. Z kolei na Węgrzech publikacje z zakresu współpracy wyszehradzkiej opracowują Judit Hamberger¹⁷, András Rácz¹⁸, László Póti¹⁹ i András Inotai²⁰.

W 2016 roku Grupa Wyszehradzka obchodziła 25. rocznicę swojego istnienia, co stało się okazją do podsumowań. W dotychczasowej działalności Grupy można wyodrębnić dwa okresy: przedakcesyjny i poakcesyjny, pomiędzy którymi występowały istotne różnice determinujące aktywność całego ugrupowania. W pierwszym okresie swojego działania – przedakcesyjnym (w latach 1991–2004) V4 dążyła przede wszystkim do integracji z Unią Europejską oraz Sojuszem Północnoatlantyckim. Współpraca wyszehradzka przechodziła wówczas różne fazy – od bardzo aktywnego początku współpracy (w latach 1991–1993), kiedy udało się zrealizować ważne cele w polityce zagranicznej tych państw (m.in. doszło do rozwią-

7 R. FAWN: *Visegrad's Place in the EU since Accession in 2004: "Western" Perceptions*. "International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs" 2014, No. 1–2.

8 Ch. WALSCH: *Visegrad Four in the European Union. An Efficient Regional Cooperation Scheme?* "International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs" 2014, No. 1–2.

9 M. DANGERFIELD: *V4: A New Brand for Europe? Ten Years of Post-accession Regional Cooperation in Central Europe*. „Poznań University of Economics Review” 2014, No. 4, Vol. 14.

10 M. RHODES: *Visegrad Turns Ten*. "Russian and East European Studies" 2003, No. 1701.

11 V4 – 25 Years. *The Continuing Story of the Visegrad Group 1991–2016*. Eds. W. PRZYBYLSKI, V. DOSTÁL, P. JANEBOVÁ, T. STRÁŽAY, Z. VÉGH. Warszawa 2016.

12 M. KOŘAN: *Česká zahraniční politika v roce 2015*. Praha 2016.

13 L. LUKÁŠEK: *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991–2004*. Praha 2013.

14 M. NIČ: *The Visegrad Group in the EU: 2016 as a Turning-point? "European View"* 2016, Vol. 15.

15 T. STRÁŽAY: *V4 2015: nelahké hľadanie odpovedí na európske výzvy*. „Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky” 2015. <https://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2016/04/R2015.pdf> [data dostępu: 2.02.2019].

16 J. MARUŠIAK: *Is Visegrad still a Central European "Trade mark"?* Bratislava 2013.

17 J. HAMBERGER: *The Future of the Visegrad Cooperation from the Hungarian Perspective*. „International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs” 2006, nr 3–4.

18 A. RÁČZ: *Divided stands the Visegrad? The V4 Have Been United towards the Ukraine Crisis but Remain Split Concerning Russia*. "FIIA Briefing Paper" 2014, No. 158.

19 K. PEŁCZYŃSKA-NAŁĘCZ, A. DULEBA, L. PÓTI, V. VOTÁPEK: *Eastern Policy of the Enlarged European Union. A Visegrad Perspective*. Bratislava 2003.

20 A. INOTAI: *Correlations between European Integration and Sub-regional Cooperation. Theoretical Background, Experience and Policy Impact*. Budapest 1997.

zania Układu Warszawskiego, Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej oraz do podpisania układów stowarzyszeniowych ze Wspólnotami Europejskimi), poprzez okres uśpienia (w latach 1994–1998), kiedy państwa te rekompensowały brak efektów we współpracy politycznej rozwijaniem współpracy gospodarczej w ramach powołanego w 1992 roku Środkowo-europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu, aż po fazę reaktywacji (w latach 1999–2004), kiedy odnowiono kontakty polityczne i faktem stało się członkostwo tych państw w Unii Europejskiej i NATO (do Unii Europejskiej wszystkie te państwa wchodziły razem 1 maja 2004 roku do NATO 12 marca 1999 roku zostały przyjęte Czechy, Polska i Węgry, a Słowacja dołączyła do nich z dniem 29 marca 2004 roku). Drugi okres współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej rozpoczął się z chwilą ich wejścia do Unii Europejskiej i trwa do dziś. Współpraca wyszehradzka zachodzi w trzech wymiarach: politycznym, sektorowym i obywatelskim, a obejmuje sferę polityki, gospodarki, kultury, edukacji, nauki, infrastruktury, środowiska, obrony, współpracy transgranicznej oraz tzw. wymiar obywatelski z aktywnym udziałem Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego jako jedynej instytucji powołanej przez Grupę. Fundusz, który powstał w 2000 roku, wspiera finansowo projekty w dziedzinie badań naukowych, edukacji, kultury, sportu poprzez przyznawane granty, rezydencje artystyczne czy stypendia. Współpraca wyszehradzka odbywa się na podstawie wyznaczonych mechanizmów: roczne, rotacyjne przewodnictwo w Grupie, coroczne szczyty premierów państw członkowskich, spotkania prezydentów, przedstawicieli parlamentów, poszczególnych ministerstw z czterech państw wyszehradzkich czy pracę grup roboczych. Do najważniejszych zagadnień obecnych w wyszehradzkiej agendzie należą: polityka energetyczna, infrastruktura (plany budowy korytarza energetycznego Północ–Południe), bezpieczeństwo i obrona (w 2016 roku została powołana wyszehradzka grupa bojowa), przyszłość Bałkanów Zachodnich oraz program Partnerstwo Wschodnie jako część Europejskiej Polityki Sąsiedztwa.

Motywy przyświecające podjęciu współpracy regionalnej przez Polskę, Węgry i Czechosłowację miały charakter zewnętrzny i wewnętrzny. Motywy zewnętrzne wiązały się ze stanowiskiem państw Europy Zachodniej, dla których współpraca regionalna wymienionych państw była elementem polityki wobec tej części Europy po rozpadzie bloku wschodniego, a jednocześnie miała częściowo uwolnić państwa Zachodu od wyłącznej odpowiedzialności politycznej i ekonomicznej za rozwój sytuacji w regionie²¹. Motywy wewnętrzne wynikały z kolei ze

21 G. BERNATOWICZ: *Nowy europejski regionalizm*. „Sprawy Międzynarodowe” 1994, nr 3, s. 35.

wspólnoty losów trzech omawianych państw u progu lat 90. XX wieku: podobieństw historycznych, kulturowych, politycznych, gospodarczych, społecznych oraz bliskości geograficznej. To właśnie podobny potencjał i poziom rozwoju gospodarki, zaawansowanie przemian gospodarczych i powszechność procesów demokratyzacji, bliskość geograficzna, wspólne korzenie cywilizacyjne, podobieństwo najnowszych doświadczeń historycznych i wspólne priorytety w polityce zagranicznej stanowiły czynniki pozytywnie wpływające na rozwój współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej w początkowym okresie jej działalności²². Z kolei wśród czynników, które wpływały negatywnie na rozwój współpracy wyszehradzkiej, należy wskazać: problemy etniczne – konflikty na pograniczu węgiersko-słowackim, głównie o status mniejszości węgierskiej żyjącej w południowej Słowacji, konflikt węgiersko-słowacki wokół zapory wodnej Gabčíkovo-Nagymaros²³ czy tzw. kwestia sudecka – nawiązująca do wygnania ponad 3 mln Niemców Sudeckich i Węgrów z Czechosłowacji w latach 1945–1946 na podstawie tzw. dekretów Edvarda Beneša. Wśród tych spraw najbardziej drażliwa okazała się polityka władz Słowacji wobec żyjącej w południowej części kraju mniejszości węgierskiej. Wielokrotnie dochodziło na tym tle do konfliktów i kryzysów we wzajemnych stosunkach na linii Bratysława–Budapeszt. Trudny dla relacji węgiersko-słowackich był okres rządów Vladimíra Mečiara, którego rząd posługiwał się nacjonalistyczną retoryką, a w działaniu starał się ograniczać prawa mniejszości węgierskiej do np. posługiwania się ojczystym językiem. W czasie rządów Mikuláša Dzurindy (1998–2006) sytuacja mniejszości węgierskiej w Słowacji zdecydowanie się poprawiła, zwłaszcza że o jej interesy walczyła partia polityczna mająca swoją reprezentację parlamentarną oraz wchodząca w skład koalicji rządzącej, czyli Partia Węgierskiej Koalicji. Po dojściu do władzy Roberta Ficy w 2006 roku w stosunkach węgiersko-słowackich znów rozpoczął się trudny okres, gdyż w koalicji rządzącej znalazła się Słowacka Partia Narodowa, której lider – Ján Slota wslawił się wieloma kontrowersyjnymi wypowiedziami wymierzonymi właśnie w mniejszość węgierską żyjącą w Słowacji, a stanowiącą około 10% ludności tego kraju²⁴. Także po stronie węgierskiej pojawiały się inicjatywy, które wpływały negatywnie na wzajemne relacje, a dotyczyły one projektu rządzącego na Węgrzech Fideszu i premiera Orbána przyznania obywatelstwa węgierskiego dla Węgrów mieszkających poza granicami

22 A. KUPICH, R. MORAWIEC: *Udział Polski we współpracy regionalnej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1993/1994, s. 83.

23 R. WIŚNIEWSKI, M. PERNAL, J. TOMBIŃSKI: *Countries of the Visegrad Group Prior to Accession to the European Union – Together or Separately? “The Polish Foreign Affairs Digest”* 2002, No. 1 (2), s. 116.

24 G. JESZENSZKY: *Visegrád – Past and Future*. “Hungarian Review” 2011, No. 4, s. 22.

Węgier, czyli m.in. w Słowacji, gdzie to skupisko ludności węgierskiej jest największe. Słowaccy politycy wielokrotnie oskarżali węgierskich działaczy o szerzenie tendencji rewizjonistycznych (podważających integralność terytorialną, ustaloną na mocy traktatu z Trianon z 1920 roku), podsycanie wzajemnych napięć, uprzedzeń i brak woli załagodzenia sytuacji.

Od początku współpracy w ramach Trójkąta Wyszehradzkiego, a później Grupy Wyszehradzkiej stosunek poszczególnych członków ugrupowania do samej idei, potrzeby i charakteru współpracy był zróżnicowany i poddany fluktuacji – zmieniał się w zależności od tego, jakie siły polityczne znalazły się u władzy w danym państwie i jakie nastawienie oraz wizje mieli politycy w nich rządzący. Na rozwój współpracy wyszehradzkiej wpływ miały narodowe interesy państw członkowskich i dążenia elit politycznych, które wyznaczały cele polityczne na okres transformacji oraz już po wejściu państw Grupy Wyszehradzkiej do Unii Europejskiej i NATO, biorąc pod uwagę warunki wewnętrzne oraz czynniki zewnętrzne. Często uwidaczniało się dążenie państw V₄ do przedkładania interesu narodowego nad wspólny, wyszehradzki.

Najbardziej niekorzystne z punktu widzenia przyszłości i rozwoju współpracy w ramach Trójkąta, a potem Grupy Wyszehradzkiej było początkowe stanowisko władz Republiki Czeskiej, zwłaszcza po dojściu do władzy premiera Václava Klauza, najbardziej zaś jednoznaczne i pozytywne stanowisko w kwestii nawiązania i kontynuowania współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej zachowywała i zachowuje Polska. Stanowisko czeskie przechodziło różne fazy – od początkowego entuzjazmu i zaangażowania w tworzenie powiązań pomiędzy partnerami z Europy Środkowej, kiedy głównym orędownikiem rozwijania współpracy był prezydent Czechosłowacji, a później Republiki Czeskiej – Václav Havel, aż po podejście indywidualistyczne prezentowane przez premiera Václava Klauza²⁵. Czeskie elity wyrażały przekonanie, iż bliższe więzi w ramach V₄ mogą wręcz opóźnić realizację ich strategicznych celów politycznych. Także w późniejszym okresie istnienia Grupy strona czeska starała się dystansować od współpracy wyszehradzkiej, angażując się w inne formaty współpracy w regionie, jak np. Trójkąt Sławkowski.

Strona węgierska w pierwszym okresie funkcjonowania Grupy podchodziła do współpracy realistycznie – z jednej strony dostrzegała zalety samodzielnego dochodzenia do zachodnioeuropejskich struktur integracyjnych, z drugiej jednak strony problemy polityczno-etniczne na linii Budapeszt–Bratysława wymuszały współpracę w regionie. Wzajemne animozje dotyczyły przede wszystkim statusu mniejszości węgierskiej żyjącej w południowej Słowacji oraz nieuregulowanego

25 J. VYKOUKAL: *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha 2003, s. 134.

sporu o inwestycję na Dunaju. Kwestie te zwłaszcza w okresie przedwyborczym były wykorzystywane do celów politycznych, np. pod rządami premiera Orbána. Jego inicjatywy, mające w założeniu realizować interes narodowy, w praktyce zwiększały napięcia we wzajemnych stosunkach z wyszehradzkimi partnerami. Odnosi się to do sprawy tzw. Karty Węgry (skierowanej do Węgrów mieszkających poza granicami państwa) czy tzw. dekretów Beneša (na ich podstawie po II wojnie światowej wypędzono z Czechosłowacji Niemców oraz Węgrów i odebrano im majątek). Premier Orbán w 2002 roku powiedział, iż „Czechy i Słowacja powinny wymazać ze swego ustawodawstwa dekrety E. Beneša, gdyż nie sądzi, by jakiś kraj mógł przystąpić do Unii Europejskiej z takim prawem”²⁶. Słowa te wywołały kryzys w Grupie Wyszehradzkiej, gdyż na znak protestu przeciw takiemu stanowisku Węgier premierzy Czech i Słowacji – Miloš Zeman i Mikuláš Dzurinda odwołali swój udział w zaplanowanym na 1 marca 2002 roku spotkaniu Grupy Wyszehradzkiej. Państwa wyszehradzkie miały także odmienne cele podczas ostatniej fazy negocjacji akcesyjnych podczas szczytu Unii Europejskiej w Kopenhadze w grudniu 2002 roku, które ostatecznie zakończyły się sukcesem, ale polska delegacja na czele z premierem Leszkiem Millerem do końca walczyła o bardziej korzystne warunki zwłaszcza dla polskich rolników²⁷.

Stanowisko Słowacji w kwestii współpracy regionalnej od początku było słabo artykułowane w ramach istniejącej Czechosłowacji. Po dojściu do władzy premiera Mečiar i rozpadzie Czechosłowacji zainteresowanie polityków słowackich rozwojem stosunków z sąsiadami, głównie współpracą wyszehradzką oraz procesem integracji zachodnioeuropejskiej, znacznie zmalało. Wyszehrad był wówczas postrzegany przez premiera i jego otoczenie jako z jednej strony instrument w rękach Czechów, aby utrzymywać dalej kontrolę nad Słowacją po rozpadzie Czechosłowacji, a z drugiej strony jako forma nacisku na Słowację przez węgierskich sąsiadów, zainteresowanych sytuacją mniejszości węgierskiej w Słowacji²⁸. Dopiero po okresie rządów Mečiar stanowisko jej nowych władz wobec idei Wyszehradu znalazło wyraźne, eksponowane miejsce w polityce zagranicznej i było mocno podkreślane. W ostatnich latach czynnikiem mającym negatywny wpływ na funkcjonowanie Grupy Wyszehradzkiej stał się fakt, iż tylko Słowacja należy do państw, które przyjęły wspólną

26 T. GRABIŃSKI: *Premier Orbán w niemieckiej osi?* „Gazeta Wyborcza” 21.02.2002.

27 J. LIDÁK, V. KOGANOVÁ: *Višeγράđská spolupráca a budúcnosť V4*. W: *Rola Polski, Czech i Słowacji w Europie Środkowej po rozszerzeniu Unii Europejskiej*. Red. M. MIŁAŁSKI. Katowice 2004, s. 8.

28 J. BUGAJSKI: *Visegrád's Past, Present and Future*. „Hungarian Review” 2011, No. 3, s. 61.

walutę euro (od 1 stycznia 2009 roku) i są członkami elitarniej eurogrupy podejmującej najważniejsze decyzje finansowe. Miało to znaczenie podczas kryzysu zadłużeniowego w strefie euro, kiedy tylko Słowacja uczestniczyła w ustaleniach na temat podejmowanych działań w celu wyjścia z kryzysu, a w perspektywie może stanowić poważny problem w relacjach wyszehradzkich i być rozwinięciem hasła „Europy dwóch prędkości”, które coraz częściej pojawia się w debacie europejskiej i może oznaczać ściślejszą integrację w wielu dziedzinach współpracy pomiędzy niewielką grupą zainteresowanych państw członkowskich Unii Europejskiej. Realizacja tej koncepcji oznaczałaby odejście od zasady solidarności, od polityki spójności, gdyż ściśle integrujący się rdzeń najbogatszych państw Unii Europejskiej może okazać się mniej skłonny do dzielenia się środkami finansowymi z innymi w ramach polityki spójności, co mogłoby jeszcze bardziej pogłębić dystans dzielący bogate państwa od biedniejszych. W przypadku pozostałych państw Grupy Wyszehradzkiej, które także w traktacie akcesyjnym zobowiązały się do przyjęcia wspólnej waluty, sprawa ta z jednej strony wywołuje polityczne kontrowersje, z drugiej – państwa te muszą spełniać odpowiednie warunki ekonomiczne, określone jako kryteria konwergencji, aby zostać członkami strefy euro. Na razie trudno oczekiwać od polityków rządzących, zwłaszcza w Polsce i na Węgrzech, przywiązanych do „resztek suwerenności gospodarczej”²⁹, którzy głoszą hasła patriotyzmu ekonomicznego i sceptycznie podchodzą do projektów pogłębiania współpracy w ramach Unii Europejskiej, aby zaangażowali się w proces dochodzenia do wspólnej waluty. W przypadku Węgier wymagałoby to zmiany konstytucji z 2011 roku, w której zostało zapisane, iż forint jest walutą narodową, a do przeprowadzenia nowelizacji jest wymagane uzyskanie poparcia 2/3 głosów w parlamencie. Dla partii rządzącej w Polsce jest to temat raczej odsuwany na bok i nieobecny w debacie publicznej. Na razie ani Praga, ani Budapeszt, ani Warszawa nie wyrażają gotowości do tej decyzji w bliskiej perspektywie czasowej.

Za najbardziej „prowyszehradzko” nastawione państwo uchodziła i uchodzi Polska, dla której współpraca regionalna w tym układzie partnerów zawsze stanowiła istotny element polityki zagranicznej, choć przez partnerów z V4 nasz kraj był postrzegany jako dążący do dominacji w regionie. Polska wielokrotnie akcentowała korzyści płynące z istnienia i funkcjonowania Grupy Wyszehradzkiej, stale dążyła do zacieśniania wzajemnych powiązań, rozwijania współpracy w różnych dziedzinach. W założeniach polskiej polityki zagranicznej w okresie przedakcesyj-

29 K. KIK: *Iluzje Wyszehradu*. „Rzeczpospolita” 9.10.2016. <http://www.rp.pl/Publicystyka/310099946-Kik-Iluzje-Wyszehradu.html#ap-1> [data dostępu: 15.02.2019].

nym Trójkąt Wyszehradzki został uznany za mechanizm zmniejszania zagrożeń ze Wschodu, utrwalający poczucie bezpieczeństwa i stabilności w regionie, a tym samym mający korzystny wpływ na bezpieczeństwo całej Europy. Polska podkreślała, iż współpraca wyszehradzka odgrywa ważną i pozytywną rolę w dążeniu do Unii Europejskiej, ma być także łącznikiem pomiędzy Unią Europejską a państwami poradzieckimi, zwłaszcza Ukrainą³⁰. Mimo że Polska od samego początku współpracy wyszehradzkiej wykazywała największą aktywność i zaangażowanie oraz przejawiała największą konsekwencję we wzajemnej współpracy, nie zawsze było to oceniane pozytywnie przez partnerów z Grupy Wyszehradzkiej. Czasami niechęć pozostałych państw członkowskich V4 była podyktowana obawą przed zdobyciem przez Polskę pozycji dominującej jako największego terytorialnie oraz pod względem liczby ludności państwa o ambicjach mocarstwa regionalnego³¹. Z rezerwą partnerzy z Grupy podeszli także do ostatniej inicjatywy polsko-chorwackiej o współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza³².

Ponieważ współpraca wyszehradzka zachodzi pomiędzy suwerennymi państwami, które artykułują swoje interesy, wśród partnerów pojawiają się zarówno podobieństwa, jak i różnice w podejściu do różnych kwestii – jedne wzmacniają, inne osłabiają porozumienie pomiędzy poszczególnymi członkami Grupy Wyszehradzkiej, wpływając na całość współpracy i postrzeganie jej na zewnątrz (tabela 1).

Do tej pory Grupa Wyszehradzka stanowiła w Unii Europejskiej z różnym powodzeniem, natężeniem i skutkiem koalicję państw powołaną do reprezentowania interesów Europy Środkowej. Państwa Grupy wypracowały mechanizm koordynacji stanowisk w ramach Unii Europejskiej, który polega na organizowaniu spotkań przedstawicieli V4 poprzedzających bezpośrednio szczyty Unii Europejskiej. Nierzadko na forum Unii Europejskiej cztery państwa wyszehradzkie przyjmowały wspólne stanowisko w ważnych kwestiach, np. w stosunku do nowej perspektywy budżetowej UE na lata 2014–2020, polityki spójności, w przypadku pakietu klimatyczno-energetycznego czy wobec mechanizmu kwot przyjmowania uchodźców (państwa Grupy stworzyły tzw. koalicję niechętnych sprzeciwiających się obowiązkowi przyjmowania uchodźców i były postrzegane jako opozycyjny blok, który uderza w europejską solidarność).

30 R. KUŹNIAR: *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*. Warszawa 2001, s. 244.

31 M. GNIAZDOWSKI: *Polska polityka w Grupie Wyszehradzkiej: paradoksy skali*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2012, nr 2 (64), s. 46.

32 P. UKIELSKI: *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*. Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego. Raport nr 3/2016. <http://cakj.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport-3-2016.pdf> [data dostępu: 15.02.2019]; IDEM: *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*. „Studia Europejskie” 2018, nr 2, s. 48.

TABELA 1. Elementy wpływające na Grupę Wyszehradzką

Czynniki wzmacniające	Czynniki osłabiające
mechanizm rocznych, rotacyjnych prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej	słaba instytucjonalizacja, decyzje mają nieformalny charakter
stałe konsultacje przed spotkaniami różnych gremiów europejskich	polityka Federacji Rosyjskiej, kryzys na Ukrainie, odmienny stosunek do Rosji
słaba instytucjonalizacja pozwala na większą elastyczność działania	przynależność Słowacji – jako jedynej – do strefy euro, brak jasnych perspektyw i terminów wejścia do strefy euro przez pozostałe trzy państwa wyszehradzkie
mechanizm maksymalnego wykorzystania wspólnych interesów, ciągłość i kontynuacja w realizacji priorytetów współpracy niezależnie od państwa sprawującego prezydencję w Grupie Wyszehradzkiej	inicjatywa Trójmorza jako alternatywa
funkcjonowanie Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego	współpraca polsko-węgierska

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne.

Oprócz zbieżnych interesów i wspólnych tematów, łączących partnerów z Grupy Wyszehradzkiej, w miarę upływu czasu i rozwoju współpracy w ramach Unii Europejskiej uwidaczniały się także istotne różnice w poglądach pomiędzy partnerami z Grupy dotyczące procesu integracji i pojawiających się na forum europejskim problemów. Odzwierciedleniem różnic w postrzeganiu przez państwa V4 reformy instytucjonalnej Unii był proces ratyfikacji traktatu z Lizbony, który został niezwłocznie zatwierdzony przez Słowację i Węgry, Polska i Czechy zaś blokowały go, zwlekając z ratyfikacją³³ (traktat ten, podpisany 13 grudnia 2007 roku, zastąpił nieratyfikowany Traktat Ustanawiający Konstytucję dla Europy). Do najważniejszych postanowień nowego traktatu należało przyjęcie przez Unię Europejską osobowości prawnej, co oznaczało formalne powołanie do życia organizacji międzynarodowej o nazwie „Unia Europejska”, a także zmiana procedury podejmowania decyzji w Unii, uzależniająca siłę głosów państw w Radzie Unii Europejskiej od liczby ich mieszkańców. Nowy system oznaczał spadek znaczenia państw średnich i małych, co wywołało zaniepokojenie ze strony Polski, która z poparciem Czech starała się przekonać inne państwa do tzw. systemu pierwiastkowego (tzn. ważenia głosów wprost proporcjonalnie do pierwiastka z liczby ludności danego państwa). Ostatecznie jednak tego rozwiązania nie udało

³³ R. MORAWIEC: *Polityka Polski w Grupie Wyszehradzkiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2010, nr 1, s. 184.

się przeforsować³⁴. W późniejszym czasie istotne rozbieżności stanowisk pomiędzy partnerami z Grupy Wyszehradzkiej, które w dużym stopniu wpłynęły na negatywne oceny rezultatów współpracy wyszehradzkiej i jej zasadności w opinii komentatorów i polityków, pojawiły się w kontekście konfliktu na Ukrainie oraz stosunku do nałożonych przez Unię Europejską na Rosję sankcji, które Polska, w odróżnieniu od pozostałych partnerów V₄, zdecydowanie popierała.

W miarę upływu czasu pojawiało się przekonanie, że współpraca wyszehradzka jest pożyteczna, ale nie zawsze skuteczna, a interesy narodowe biorą górę nad interesem ogółu. W polityce zagranicznej państw Europy Środkowej współpraca regionalna pozostawała wypadkową głównych opcji – prozachodniej lub prowschodniej. Wśród państw Grupy Wyszehradzkiej Polska stawała się głównym orędownikiem opcji prozachodniej, pozostałe zaś państwa Grupy w różnych okresach i z różnym natężeniem przejawiały większe zainteresowanie współpracą z Rosją, co miało swoje podłoże głównie w interesach energetycznych. Istotne podziały w Grupie pojawiły się w szczególności w odniesieniu do konfliktu na Ukrainie, aneksji Krymu przez Rosję w 2014 roku oraz sankcji Unii Europejskiej wobec Rosji. W tym przypadku stanowisko Polski istotnie odbiegało od podejścia pozostałych partnerów z V₄, gdyż Polska popierała nałożenie sankcji ekonomicznych na Rosję i potępiała jednoznacznie aneksję Krymu. Inna postawa w patrzeniu na Rosję, prezentowana przez Czechy, Słowację i Węgry, podyktowana była przede wszystkim względami ekonomicznymi – Rosja jest dla tych państw ważnym partnerem w stosunkach gospodarczych, odgrywa także istotną rolę jako główny dostawca surowców energetycznych. Okazało się, iż polityka wobec wschodniej Europy jest czynnikiem dzielącym państwa Grupy Wyszehradzkiej. Wśród czynników osłabiających współpracę wyszehradzką w ostatnich latach na plan pierwszy wysuwa się polityka Rosji wobec kryzysu na Ukrainie i podejmowane przez nią działania, które negatywnie oddziaływały na jedność V₄³⁵. Grupa Wyszehradzka jako całość nigdy nie wydała oficjalnego oświadczenia w sprawie stosunków z Rosją, nie doszło także do żadnego spotkania w formacie Wyszehrad plus z przedstawicielami Federacji Rosyjskiej, Rosja prowadzi bilateralne stosunki z poszczególnymi państwami Grupy. Z prezydentem Rosji Władimirem Putinem spotykał się przede wszystkim premier Węgier, którego rząd realizuje politykę „otwarcia na Wschód”, nazywaną też „doktryną

34 K. ZUBELEWICZ: *Polityka zagraniczna. „Europa Środkowo-Wschodnia”* 2007, nr 17, s. 11.

35 *The View at 25. Visegrad's Silver Anniversary*. Center for European Policy Analysis, 2016. https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2854 [data dostępu: 2.02.2019].

wschodnich wiatrów”, jako główne założenie polityki zagranicznej Węgier od dojścia do władzy partii Fidesz w 2010 roku. Oznaczało to, iż „wysiłki Budapesztu koncentrowały się na pogłębianiu relacji politycznych i gospodarczych z azjatyckimi partnerami, a zwłaszcza z Chinami i Rosją”³⁶. Pragmatyczne podejście Węgier, Słowacji i Czech do stosunków z Rosją, które przejawiało się w krytyce sankcji wobec Rosji za sytuację na Ukrainie oraz w patrzeniu przez pryzmat interesów gospodarczych, odbiegało od bardziej normatywnego podejścia Polski, dla której liczy się zachodnia orientacja w polityce zagranicznej Ukrainy jako państwa sąsiedzkiego i traktowanego jako buforowe, i która krytykuje politykę Rosji jako głównego aktora w konflikcie na Ukrainie.

Do czynników wzmacniających współpracę w ramach Grupy Wyszehradzkiej należy zaliczyć ustanowienie mechanizmu rocznych, rotacyjnych prezydencji, z własnym programem, przyjmowanymi priorytetami współpracy, kończących się raportami podsumowującymi osiągnięcia. Wprowadza to pewien porządek w funkcjonowaniu, umożliwia wdrożenie planu działania na przyszłość i określone reguły postępowania. Przyjęcie stosownego harmonogramu spotkań na różnych szczeblach nadaje bieg współpracy, mobilizuje do aktywności i w ten sposób zapewnia ciągłość w działaniu. Do dzisiaj Grupa Wyszehradzka nie jest organizacją międzynarodową, nie posiada przyjętego statutu, sekretariatu, budżetu ani struktur urzędniczych. Brak zaplecza instytucjonalnego okazał się z jednej strony dobrym posunięciem i można go rozpatrywać w kategoriach czynnika oddziałującego w pozytywny sposób na współpracę wyszehradzką. Dzięki temu można łatwiej odpowiadać na różne wyzwania i kryzysy, jak również szybko reagować na zmieniającą się rzeczywistość polityczną. Słabość instytucjonalna okazała się w tej sytuacji siłą polityczną. Podczas organizowanych spotkań przywódców politycznych – prezydentów, premierów czy ministrów poszczególnych resortów – próbowano i próbuje się uzgadniać wspólne stanowiska oraz znaleźć wspólne podejście wobec nowych wyzwań. Szczególnie efektywnym instrumentem stały się konsultacje przywódców politycznych państw Grupy i poszczególnych ministrów przed posiedzeniami różnych gremiów europejskich. Często pozwalało to uzgodnić wspólne stanowisko w ważnych kwestiach europejskich i wzajemnie się wspierać podczas wspólnotowych negocjacji. Słaba instytucjonalizacja współpracy wyszehradzkiej (jedyną instytucją jest Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki) pozwala na zachowanie pewnej elastyczności działania, elastyczności w doborze tematów i zadań do realizacji, daje możliwość

36 D. KAŁAN: *Kto sieje wiatr... Węgierska polityka otwarcia na Wschód*. Biuletyn PISM 2014, nr 33. https://www.pism.pl/files/?id_plik=16890 [data dostępu: 4.02.2019].

zawierania koalicji z innymi państwami poprzez mechanizm współpracy w ramach koncepcji Wyszehrad plus. Oznacza ona, iż państwa Grupy Wyszehradzkiej podejmują współpracę z innymi państwami będącymi lub niebędącymi członkami Unii Europejskiej (np. republiki bałtyckie, Słowenia), państwami spoza Europy (np. Japonia, Tajwan) lub z innymi strukturami współpracy, np. Beneluxem lub Radą Nordycką. Ta platforma umożliwia podejmowanie wspólnych wyzwań na wszystkich poziomach współdziałania i realizację wspólnych projektów we wszystkich dziedzinach. Jednocześnie słaba instytucjonalizacja jest często podawana jako czynnik oddziałujący niekorzystnie na współpracę, gdyż nie istnieje mechanizm kontroli realizacji podejmowanych decyzji ani pociągania do odpowiedzialności za efekty przyjmowanych ustaleń. Zapadające decyzje mają nieformalny charakter. Brak podmiotów kontrolujących i rozliczających w konsekwencji może skutkować słabszą motywacją do działania, skutecznego realizowania przyjętych celów i zamierzeń czy stawiania czoła pojawiającym się problemom.

Grupa Wyszehradzka wypracowała swoisty mechanizm współpracy zapewniający przetrwanie kryzysów – współpraca opiera się na zasadzie maksymalnego wykorzystania wspólnych interesów. Oznacza to, iż te zagadnienia, co do których państwa wyszehradzkie prezentują wspólny punkt widzenia, są realizowane, kwestie drażliwe zaś, w stosunku do których trudno o osiągnięcie wspólnego stanowiska, są odsuwane na bok i pozostają poza głównym nurtem zainteresowania partnerów z Grupy Wyszehradzkiej. Umożliwia to skupienie uwagi na tych sprawach, które sprzyjają współpracy, nadają jej dynamikę i szansę na realizację oraz łączą partnerów, pozwala też uniknąć zagadnień problematycznych, wpływających negatywnie na spójność Grupy Wyszehradzkiej. Takie podejście do agendy współpracy jest możliwe dzięki przyjęciu elastycznej formuły współdziałania, wolnej od sztywnych reguł gry, biurokratycznych struktur i sformalizowanych procedur³⁷. Grupa wykazuje zdolność do przetrwania – kilka razy „była uznawana za martwą, a mimo wszystko dalej trwa i przejawia aktywność na wielu polach działania”³⁸. Czynnikiem stabilizującym współpracę jest ponadto opieranie jej na stałych tematach jednoczących oraz ciągłość i kontynuacja działania co do przyjętych i realizowanych priorytetów współpracy niezależnie od państwa sprawującego prezydencję w Grupie Wyszehradzkiej.

37 *Sharing the Experiences of Visegrad Cooperation in the Western Balkans and the Eastern Neighbourhood Countries. Project Preparatory Study*. Budapest 2010, s. 31. <http://www.icdt.hu/documents/publications/GUAM-Project-Preparatory-Study.pdf> [data dostępu: 3.02.2019].

38 R. FAWN: *Visegrad: Fit for Purpose? "Communist and Post-Communist Studies"* 2013, s. 10. <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2013.06.004> [data dostępu: 10.02.2019].

Czynnikiem pozytywnie oddziałującym na wizerunek i funkcjonowanie Grupy Wyszehradzkiej oraz jej postrzeganie przez obywateli jest działalność powstałego w 2000 roku Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego jako jedynej struktury organizacyjnej V4. Fundusz odegrał i odgrywa pożyteczną rolę w zbliżaniu kultur, społeczeństw, wspierając rozwijanie inicjatyw wymiany naukowej, imprez sportowych czy kulturalnych. Jak pokazują wyniki badań opinii publicznej, Grupa Wyszehradzka jest postrzegana przez obywateli Czech, Słowacji, Polski oraz Węgier jako istotne i znaczące ugrupowanie regionalne³⁹, co w dużej mierze stanowi zasługę Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego. Stale wzrastająca liczba beneficjentów Funduszu obejmująca wiele różnych podmiotów przekłada się na wzrost znaczenia tej instytucji i jej pozytywną rolę dla szerzenia idei Wyszehradu nie tylko wewnątrz obszaru V4, ale także w otoczeniu zewnętrznym. Działalność Funduszu stanowi zatem o potrzebie kontynuowania współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej.

Czynnikiem negatywnie oddziałującym na spójność Grupy Wyszehradzkiej jest widoczne zbliżenie pomiędzy Polską a Węgrami, zbliżenie pomiędzy premierem Węgier Orbánem a liderem rządzącej w Polsce partii Prawo i Sprawiedliwość – Kaczyńskim, które było manifestowane podczas kilku spotkań dwustronnych i wyrażane w wielu wypowiedziach zwracających uwagę na bliskość poglądów tych polityków na wiele ważnych kwestii obecnych w debacie europejskiej, i w pewnym stopniu antyunijna retoryka przez nich prezentowana. Jedną z okazji do prezentacji owych poglądów było Forum Ekonomiczne w Krynicy we wrześniu 2016 roku, podczas którego prezes PiS występował na wspólnym panelu z premierem Węgier. Mówił on wówczas o zmianach, jakie są konieczne w Unii Europejskiej i o potrzebie powrotu do tożsamości narodowych. Podkreślił, że musi to być „kontrrewolucja kulturowa”. „Zakłada ona prawo państw członkowskich Unii Europejskiej do swoich tożsamości narodowych kosztem budowania w Unii bliżej nieokreślonej tożsamości europejskiej. Towarzyszą jej postulaty patriotyzmu gospodarczego wiążące się m.in. z przywracaniem znaczącej roli państw narodowych w gospodarowaniu”⁴⁰. Prezes PiS przekonywał, że istnieje potrzeba zmian w Unii Europejskiej, jej strukturach, procesach decyzyjnych oraz definicji państwa narodowego w ramach UE. Węgierski premier opowiada się za wizją Unii Europejskiej jako wspólnoty suwerennych państw narodowych, a ponieważ także Kaczyński prezentuje podobne

39 Wyniki badania dostępne na stronie: <http://www.visegradgroup.eu/documents/other-articles/key-findings25-years-of-160601> [data dostępu: 27.02.2019]; O. GYARFÁŠOVÁ, G. MESEŽNIKOV: *25 Years of the V4 as Seen by the Public*. Bratislava 2016, s. 29.

40 Ibidem.

poglądy, budowanie polsko-węgierskiego sojuszu stało się dla gabinetu Orbána dobrym alternatywnym rozwiązaniem wobec wizji głębszej integracji. W obliczu tegoż sojuszu polsko-węgierskiego Czechy i Słowacja mogą starać się ograniczać swoje zaangażowanie w Grupie, gdyż prezentują raczej odmienne podejście w stosunku do partnerów z Unii Europejskiej – wolą współpracować z nimi w ramach istniejących rozwiązań prawnych, niż zaprowadzać w Europie „kontrewolucję kulturową”.

Innym zagrożeniem dla spójności Grupy Wyszehradzkiej jest wiązanie się poszczególnych członków ugrupowania w inne formy współpracy regionalnej, które nie obejmują wszystkich partnerów wyszehradzkich, jak np. Inicjatywa Trójmorza obejmująca państwa w „trójkącie” ABC (Mórz Adriatyckiego, Bałtyckiego, Czarnego) jako droga do rozwoju współpracy i dialogu w regionie. Nowa inicjatywa zrodziła także obawy o to, czy Europa Środkowa nie będzie postrzegana jako region podzielony i prowadzący zróżnicowaną politykę, a to nie przysporzy jej zwolenników i obniży możliwości wywierania pozytywnego wpływu na otoczenie. Z tego punktu widzenia inicjatywa sławkowska została przyjęta z zadowoleniem w Moskwie, dla której nowy regionalny format współpracy, będący przeciwwagą dla Polski i państw bałtyckich, stanowi pożądaną rozwój sytuacji w Europie Środkowej, działający destrukcyjnie na solidarność europejską.

Podsumowanie

W artykule postawiona została teza o zróżnicowanych determinantach wpływających na rozwój lub zahamowanie współpracy regionalnej w ramach Grupy Wyszehradzkiej, przy czym podkreślono znaczenie indywidualnych interesów państw członkowskich jako jednego z głównych czynników warunkujących relacje w Grupie. Wśród czynników wewnętrznych kształtujących współpracę wyszehradzką wskazano wolę aktorów politycznych, stosunek poszczególnych przywódców do idei współpracy wyszehradzkiej, z kolei wśród czynników zewnętrznych na pierwszy plan wysuwa się stanowisko państw Europy Zachodniej, polityka Unii Europejskiej z jednej strony, ale także polityka Rosji – z drugiej. Ponadto problemem badawczym postawionym w opracowaniu stała się także kwestia określenia rodzaju i charakteru czynników, które mają wpływ na funkcjonowanie V4. W artykule zostały nakreślone czynniki wzmacniające Grupę Wyszehradzką, jak i te, które oddziałują negatywnie, osłabiająco i hamująco na jej działanie. Natężenie jednych lub drugich czynników

w różnych okresach istnienia Grupy powodowało, iż współpraca albo się rozwijała i widoczne stawały się postępy w realizacji przyjętych celów, albo efekty współpracy były słabo dostrzegalne, a na plan pierwszy wysuwały się wzajemne animozje i górę brały indywidualne interesy. Do czynników mających korzystny wpływ na rozwój współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej należy zaliczyć przede wszystkim wprowadzenie mechanizmów rocznych, rotacyjnych prezydencji w V4 z własnym programem działania, wyznaczanymi priorytetami współpracy i raportami końcowymi, które nadają współpracy charakter systematyczności, pewnej przewidywalności, kontynuacji, nakreślają kierunki współpracy jak kompas, który pozwala trzymać się określonego kursu. W ostatnim czasie na plan pierwszy wśród czynników negatywnie oddziałujących na współpracę wyszehradzką wysunęła się polityka Rosji w kryzysie ukraińskim. Dopóki jednak wśród rządzących będzie przeważało przekonanie o potrzebie kontynuowania współpracy i będą postrzegali ją jako jeden z instrumentów do realizacji własnych celów politycznych, tak długo idea Wyszehradu będzie się rozwijać. V4 w swojej ponad 25-letniej historii przechodziła różne koleje losów, jednak potrafiła wypracować na arenie międzynarodowej markę i po przystąpieniu czterech państw do UE i NATO nie pojawiły się poważne postulaty, by ją rozwiązać. Jednocześnie kraje do niej należące dzielą na tyle daleko idące różnice interesów, że V4 nigdy nie stała się bliskim sojuszem politycznym, lecz raczej forum umożliwiającym wymianę poglądów oraz zawieranie sojuszy *ad hoc* w konkretnych sprawach⁴¹.

Bibliografia

Monografie

- Czyż A.: *Współpraca regionalna państw Grupy Wyszehradzkiej. Doświadczenia i perspektywy*. Katowice 2018.
- GAWRON-TABOR K.: *Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie integracji europejskiej w latach 1989–2009*. Toruń 2013.
- GÓRALCZYK B.: *Współpraca Wyszehradzka. Geneza, doświadczenia, perspektywy*. Warszawa 1999.
- INOTAI A.: *Correlations between European Integration and Sub-regional Cooperation. Theoretical Background, Experience and Policy Impact*. Budapest 1997.
- KOŘAN M.: *Česká zahraniční politika v roce 2015*. Praha 2016.
- KUŹNIAR R.: *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*. Warszawa 2001.

⁴¹ <http://www.visegradgroup.eu/> [data dostępu: 26.04.2019].

- LUKÁŠEK L.: *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991–2004*. Praha 2013.
- MARUŠIAK J.: *Is Visegrad still a Central European “trade mark”?* Bratislava 2013.
- PEŁCZYŃSKA-NAŁĘCZ K., DULEBA A., PÓTI L., VOTÁPEK V.: *Eastern Policy of the Enlarged European Union. A Visegrad Perspective*. Bratislava 2003.
- SZCZEPANIAK M., DESZCZYŃSKI P.: *Grupa Wyszehradzka. Współpraca polityczna i gospodarcza*. Toruń 1995.
- VYKOUKAL J.: *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha 2003.

Artykuły w pracach zbiorowych

- LIDÁK J., KOGANOVÁ V.: *Višegrádská spolupráca a budúcnosť V4*. W: *Rola Polski, Czech i Słowacji w Europie Środkowej po rozszerzeniu Unii Europejskiej*. Red. M. MIGALSKI. Katowice 2004.
- The Future of the Visegrad Group*. Eds. A. SKRZYPEK, M. SKÓRA. Brussels–Berlin 2017.
- V4 – 25 Years. The Continuing Story of the Visegrad Group 1991–2016*. Red. W. PRZYBYLSKI, V. DOŠTÁL, P. JANEBOVÁ, T. STRÁŽAY, Z. VÉGH. Warszawa 2016.

Artykuły w czasopismach naukowych i prasie

- BERNATOWICZ G.: *Nowy europejski regionalizm*. „Sprawy Międzynarodowe” 1994, nr 3.
- BUGAJSKI J.: *Visegrád’s Past, Present and Future*. “Hungarian Review” 2011, No. 3.
- DANGERFIELD M.: *V4: A New Brand for Europe? Ten Years of Post-accession Regional Cooperation in Central Europe*. „Poznań University of Economics Review” 2014, No. 4, Vol. 14.
- FAWN R.: *Visegrad’s Place in the EU Since Accession in 2004: “Western” Perceptions*. “International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs” 2014, No. 1–2.
- GNIĄZDOWSKI M.: *Polska polityka w Grupie Wyszehradzkiej: paradoksy skali*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2012, nr 2 (64).
- GRABIŃSKI T.: *Premier Orban w niemieckiej osi*. „Gazeta Wyborcza” 21.02.2002.
- HAMBERGER J.: *The Future of the Visegrad Cooperation from the Hungarian Perspective*. “International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs” 2006, No. 3–4.
- INOTAI A.: *Correlations between European Integration and Sub-regional Cooperation. Theoretical Background, Experience and Policy Impact*. “Russian & East European Finance and Trade” 1999, Vol. 34, No. 6.
- JESZENSZKY G.: *Visegrád – Past and Future*. “Hungarian Review” 2011, No. 4.
- KUPICH A., MORAWIEC R.: *Udział Polski we współpracy regionalnej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1993/1994.
- MORAWIEC R.: *Polityka Polski w Grupie Wyszehradzkiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2010, nr 1.
- Nič M.: *The Visegrad Group in the EU: 2016 as a Turning-point? “European View”* 2016, Vol. 15.

- RÁCZ A.: *Divided Stands the Visegrad? The V4 Have Been United towards the Ukraine Crisis but Remain Split Concerning Russia*. "FIIA Briefing Paper 158" 2014.
- RHODES M.: *Visegrad Turns Ten*. "Russian and East European Studies" 2003, No. 1701.
- UKIELSKI P.: *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*. „Studia Europejskie” 2018, nr 2.
- WALSCH Ch.: *Visegrad Four in the European Union. An Efficient Regional Cooperation Scheme?* "International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs" 2014, No. 1–2.
- WIŚNIEWSKI R., PERNAL M., TOMBIŃSKI J.: *Countries of the Visegrad Group Prior to Accession to the European Union – Together or Separately?* "The Polish Foreign Affairs Digest" 2002. No. 1(2).
- ZUBELEWICZ K.: *Polityka zagraniczna*. „Europa Środkowo-Wschodnia” 2007.

Źródła internetowe

- FAWN R., *Visegrad: Fit for Purpose?* „Communist and Post-Communist Studies” 2013. <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud> [data dostępu: 10.02.2019].
- GYARFÁŠOVÁ O., MESEŽNIKOV G.: *25 Years of the V4 as Seen by the Public*. Bratislava 2016. <http://www.visegradgroup.eu/documents/other-articles/key-findings25-years-of-160601> [data dostępu: 27.02.2019].
- <http://cakj.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport-3-2016.pdf> [data dostępu: 10.04.2019].
- <http://www.visegradgroup.eu/> [data dostępu: 26.04.2019].
- KALAN D.: *Kto sieje wiatr... Węgierska polityka otwarcia na Wschód*. Biuletyn PISM, 19 marca 2014 r., nr 33. https://www.pism.pl/files/?id_plik=16890 [data dostępu: 4.02.2019].
- KIK K.: *Iluzje Wyszehradu*. „Rzeczpospolita” 9.10.2016. <http://www.rp.pl/Publicystyka/310099946-Kik-Iluzje-Wyszehradu.html#ap-1> [data dostępu: 15.02.2019].
- Sharing the Experiences of Visegrad Cooperation in the Western Balkans and the Eastern Neighbourhood Countries*. Project Preparatory Study. Budapest 2010, s. 31. <http://www.icdt.hu/documents/publications/GUAM-Project-Preparatory-Study.pdf>. [data dostępu: 2.02.2019].
- STRÁŽAY T.: *V4 2015: neľahké hľadanie odpovedí na európske výzvy*. „Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky” 2015. <https://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2016/04/R2015.pdf> [data dostępu: 2.02.2019].
- TVN24: *Kaczyński i Orban zapowiadają „kontrrewolucję kulturową” w UE*. 6.09.2016. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju.3/forum-ekonomicznaw-krynicy-dyskusja-jaroslaw-kaczynski-viktor-orban,674234.html> [data dostępu: 18.03.2019].
- UKIELSKI P.: *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*. Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego. Raport nr 3/2016.
- The View at 25. Visegrad's Silver Anniversary*. Center for European Policy Analysis, 2016. https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2854 [data dostępu: 2.02.2019].

Anna Czyż

Determinants of Visegrad Cooperation

SUMMARY: The Visegrad Group as a regional group formed in 1991 consists of four Central European countries: the Czech Republic, Poland, Slovakia and Hungary. It has become a platform for cooperation in three dimensions: political, sectoral and civic. The aim of the chapter is to identify determinants that shape the cooperation that has been going on for more than twenty five years, internal and external factors that have a positive impact on the development of Visegrad cooperation, but also those that weaken or hinder cooperation between four Member States.

KEY WORDS: Visegrad Group, determinants, factors, Visegrad cooperation